

حال و روز کاتبان

به کوشش پریسا کریم‌رضایی*

کاتب پریشان‌مهربان^۱

تمت الكتاب بعون الملك الوهاب به تاریخ بیست ششم شهر رجب المرجب سنه ۱۳۳۷، حسب الفرموده حضرت مستطاب اکرم آقای فتح السلطان - زید اجلاله - در قریه قرانقو دره مهربان، با ید احقر الفانی، ابن المرحوم المبرور هاشم غشم الحسینی المهربان المسکن و همدانی الاصل. ملتتمس از قاریان و ناظرین این نسخه این است که از وجه مرحمت قلم عفو بر جرایم و سهو و نسیان بکشند و به شرح حال این بیچاره در پشت ورق بنگرند. چون از فرط ناسازگاری زمان و کثرت مکاید دوران و حیل و اختلاف مخلوق جانم خسته و قلبم شکسته در گوشه انزوا چون مرغ پر بسته دل از دنیا و هر چه ما تعلق به شسته و نشسته بودم که از طرف قرین الشرف حضرت اجل اکرم پشت‌بند این یک مشت فقرا و ضعفای خاک مهربان آقای فتح السلطان - ادام‌الله عمره و اقتداره - مأمور به تحریر این رساله شیرین مقاله گردیده و به تأییدات سبحان در سنه ۱۳۳۷ به اتمام رسید. چون که این تذکره الخوانین سرتاسر شرح حالات کبرا و آقایان و شرفای قراگوزلو بود لهذا این عبد نیز به ملاحظه تاریخ زمانه این مختصر را نوشته تا اینکه در دور آتیه قاریان و ناظران این نسخه بدانند که ما بیچاره‌ها چه روزگار دیده‌ایم و چه سختی‌ها کشیده‌ایم، بر این فلک زده از سهو و نسیان خورده نگیرند. از سنه ۱۳۳۵ ثیلان نیل گرفته الی یومنا هذا گندم خرواری دویست و پنجاه تومان و تمام اطعمه نایاب و از شدت الجوع و ناله اندوه‌گین فقرا و ایتام و ارامل جگرها آب شده، از یک طرف هجوم لشکر انگریز و روم و روس و نصاری، طرفی دیگر تهاجم قحط و غلا و نامنی طرق و شوارع و غلبه قاطعان طریق و مهممه ناخوشی و وباء و طاعون و قتل و غارت و مرگ جوانان و فراری احباء و دوستان و فقدان نجبا و صاحبان ثروت قرین غم و محنت گردیده، لاینقطع آه سرد و دل پر درد داریم. یومی است که مفاد ﴿و یوم یفر المرء من اخیه و صاحبته و بنیه﴾ ظاهر و باهر و آشکار است، مگر کسی که امروز در فکر حال فقرا و ضعفا و بیچارگان است فقط حضرت اجل آقای فتح السلطان - دام اقباله‌العالی - است، در حقیقت در بذل گندم و پول و لباس و نان در چنین وقتی خودداری ننموده بل نصف ماحصل خود را در توجه فقرا خرج نموده. الحق داد مردی و مردانگی داده از حضرت باری تعالی سائلیم که سایه این همای بلند آشیان را از سر فقرای مهربان کوتاه ننماید. بحق الحق الهی مرغ آمین به نوا آمده آمین گوید. خدا به نور خامس‌العبا هر سه نور دیدگانش را در کنف حفظ خود محفوظ بداراد! علی‌الخصوص این بزرگوار مدت چهارده سال است که با شش نفر خورنده بی‌دست و پا و همه اناثیه کفیل هر نوعی از مخارج این داعی بوده و هست. خدایش به حرمت جد السادات در دنیا و آخرت عوض دهد!

* کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی، و کتابداری و اطلاع‌رسانی.

^۱ از نسخه تذکره الخوانین اثر ابوالقاسم بن محمد منجم شهیر به معلم ثالث (تألیف ۱۳۰۸ق)، محفوظ در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران، ش ۲۷۱ ج حقوق (محمدتقی دانش‌پژوه، فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشکده حقوق و علوم سیاسی و اقتصادی دانشگاه تهران، تهران: دانشگاه تهران [۱۳۳۹]).

کاتب مقروض^۲

خدمت ذی شرافت جناب مستطاب جلالت مآب عمده الادبا و الاجله و الاخيار فیض آثار اجل آقا حسین علی - دام مجده العالی - عرض می شود اولاً حضرت حق تعالی وجود مبارک عالی را از همه خطرات محفوظ بدارد بحق محمد و آله از این صدقه که به این دعاگو رسید از معجز قرآن خداوند عمر دوباره عطا فرمود بحمدالله مدت سه ماه است که شصت پاره تمام شده است با کمال قناعت در یومیه باز مقروض شده ام. از حضرت عالی مستدعی هستم که حالات این دعاگوی حقیقی را به حضور مبارک حضرت مستطاب ارفع امع اجل اکرم افخم اقدس والا شاهزاده آقای صارم الدوله - دامت شوکتہ العالی - عرض نمایند که بسیار به موقع است که مرحمتی در حق دعاگو بفرمایند، مزید دعاگویی می شود. آنجا که عیان است چه حاجت به بیان است، در کمال شوق منتظر قدم مبارک هستم. عمر عزت مستدام بحق محمد و آله.

عرضه داشت محمد شفیع شکسته نویسنده^۳

عرضه داشت کمترین بندگان محمد شفیع الحسینی شکسته نویسنده، به ذروه عرض می رساند در همه وقت در سفر و حضر اقبال مثال بر گرد سر ولی نعمت خود می گردید، به هر طوری که بود مدار و معاش گذرانیده. الحال نهایت پریشانی و اضطراب به حال کمترین راه یافته مبلغی قرض به هم رسانیده و دیگر اعتبار قرض نمانده، حتی در تحصیل اخراجات یومیة ضروریه عاجز است و جمعی وابسته واجب النفقه در خراسان دارد که مادام که والد کمترین در قید حیات بود فی الجمله خاطر از ایشان جمع بود، به خدمات مرجوعه قیام و اقدام می نمود. الحال کسی ندارد که باعث جمعیت آن امت پریشان بوده باشد. امیدوار شفقت و توجه و کلاء عالی چنان است که مرحمتی در باره کمترین واقع شود که به آن جماعت سری کشیده چون گرد راه خود را به درگاه جهان پناه رساند. امره اعلی.

^۲ از مرقع محفوظ در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران، ش ۱۱۱۵۹، ق ۴ (در حال فهرست نویسی). اندازه قطعه: ۱۷×۱۲/۵ اس م، خط نسخ بسیار خوب کاغذ خطدار جدید، با حاشیه مشکی. این مرقع شامل بیش از ۵۰ قطعه است و در آن قطعاتی به خط آقا جان پرتو اصفهانی (مورخ ۱۲۹۳ق)، محمد اصفهانی متخلص به بقا (مورخ ۱۲۹۲ق) و محمد بن محمد صادق الموسوی اصفهانی (مورخ ۱۲۹۲ق) دیده می شود.

^۳ از مرقع صدرالسلطنه، محفوظ در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران، ش ۱۱۱۵۷، ق ۱۶ (در حال فهرست نویسی). اندازه قطعه: ۱۴/۵×۱۰/۵ اس م، به خط شکسته عالی. مقوای متن و حاشیه، مجدول، با سه حاشیه رنگین و مزین، کاغذ نخودی، بین السطور طلا اندازی دندان موشی با تحریر مشکی. مهر مربع ناخوانا سیاه در بین خط اول و دوم دیده می شود.